

ANBI

VERSLAG

2019

STICHTING APENHEUL

Stichting Apenheul

J.C. Wilsaan 21-31

7313 HK te Apeldoorn

KvK nummer 41040007

Voorwoord

Het voelt vreemd om dit voorwoord te schrijven bij de jaarstukken van 2019. Op dit moment zitten we midden in de Corona crisis die alles overschaduwde. 2020 begint voor heel Nederland, en ook voor Apenheul, als een boze droom. Waar we hoopten een fantastisch pre-openingsweekend te hebben en waar het nieuwe gebied geopend zou worden door prinses Margriet, is Apenheul dicht. Het past eigenlijk niet in dit Voorwoord, maar ik wil hier de grote waardering uitspreken voor alle medewerkers van Apenheul die in deze bijzondere en spannende tijden ervoor zorgen dat de dieren goed verzorgd worden en er bijgestuurd wordt om de klap voor het park op te vangen.

Toch word ik geacht hier iets te melden over 2019. En er is voldoende te melden. Het is het jaar waarin het oude hoofdgebouw is gesloopt en gestart is met de nieuwbouw. Risicobeheersing is een belangrijk onderdeel geweest van dit project. Het team en de directie hebben dit onderkend en met regelmaat updates gegeven aan de RvT. We hebben hierdoor op momenten op voorspraak van de directie kunnen bijsturen. Waardoor er een fantastisch gebied staat met meerwaarde voor de dieren, onze gasten en waar Apenheul trots op kan zijn.

Het is ook een jaar waarin er wederom een bijzondere zomer was met enorm warme dagen. Dit hebben we ook teruggezien in de bezoekersaantallen op die dagen. Gelukkig is het al met al een goed jaar geweest. Het aantal bezoekers was iets lager dan gehoopt, maar de omzet uit zakelijke evenementen was hoger. Daarmee is er een prima resultaat geboekt. En daarbij zien we gelukkig dat het sturen op bezoekersstromen effect heeft. Belangrijk voor de druk op de omgeving, maar ook voor de beleving van onze bezoekers. Immers: de missie van Apenheul draait om natuureducatie en soortenbehoud.

De Raad van Toezicht is samen met het Management Team van Apenheul op studiereis geweest naar twee dierentuinen in Duitsland. Duitse bezoekers zijn een nieuwe markt voor Apenheul en het is daarom belangrijk om daar kennis mee te maken. Daarnaast is het een goede manier om als Raad van Toezicht elkaar en de andere MT leden van Apenheul beter te leren kennen.

De RvT kwam in 2019 zes keer bijeen in formele vergadering met de bestuurder van Apenheul. Bij de vergadering waarin de jaarstukken over 2018 zijn vastgesteld waren tevens de controller en de externe accountant aanwezig. Daarnaast heeft de audit commissie van de RvT een aparte formele vergadering gehad met de bestuurder, controller en de externe accountant. In 2019 heeft een apart beoordelingsgesprek plaatsgevonden met de bestuurder. Zeer belangrijk voor de RvT is het feit dat we na twaalf jaar afscheid hebben genomen van Alfons Willemsen als lid, aangezien zijn termijn erop zat. Wij zijn hem veel dank verschuldigd voor zijn inzet! In 2019 hebben we een nieuw lid mogen verwelkomen, Frank Verstappen (dierenarts en ondernemer).

Ook dit jaar sluit ik het voorwoord graag af met een woord van dank aan Roel Welsing en alle andere medewerkers van Apenheul. Jullie hebben de afgelopen jaren laten zien waar jullie toe in staat zijn. Jullie zijn goud waard. Iets om jullie te realiseren in deze donkere tijden, we hebben alle vertrouwen in jullie!

Olaf Prinsen
Voorzitter Raad van Toezicht Stichting Apenheul

PS. Dit voorwoord is geschreven in april 2020. Inmiddels zijn we een aantal maanden verder en is Apenheul geopend, niet op een normale manier, maar we zijn ontzettend blij weer bezoekers te kunnen ontvangen. Toch is het voorwoord ongewijzigd omdat het de impact van corona, de wendbaarheid van de organisatie en de dankbaarheid hiervoor toont.

Inhoud

Algemeen

Bestuursverslag

3

4

Financiële gegevens

Balans per 31 december 2019

Staat van baten en lasten over 2019

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

23

24

266

277

Algemeen

Bestuursverslag

1. Algemeen

Statutaire Doelstelling

Stichting Apenheul heeft ten doel natuurbeschermingseducatie en soortenbehoud (d.w.z. behoud van bedreigde diersoorten en hun leefgebieden) door middel van het beheer en de exploitatie van een dierenpark met als specialiteit primaten. De stichting doneert jaarlijks een deel van haar opbrengsten aan Stichting Apenheul Primate Trust (in communicatie Apenheul Natuurbehoud Fonds) om invulling te geven aan haar ambitie tot het behoud van de natuur.

Activiteiten

De stichting exploiteert het apenpark Apenheul te Apeldoorn, dat zich voornamelijk richt op dagbezoekers en seizoenkaarthouders afkomstig uit Apeldoorn, de verblijfsrecreaties op de Veluwe en uit andere delen van Nederland. Daarnaast worden internationale toeristen aangetrokken, met een focus op Duitsland.

Verder is Apenheul succesvol in het organiseren van zakelijke activiteiten en evenementen en vormt deze activiteit een steeds belangrijkere bron van inkomsten en zichtbaarheid van Apenheul. In 2019 is een eerste verkenning gestart met het werven van sponsors, om zo extra inkomsten voor het park te genereren.

Juridische Structuur

Stichting Apenheul is een stichting met ideële doelstellingen. Het bestuur wordt gevormd door een eenhoofdige statutaire directie. De Raad van Toezicht ziet toe op het beleid en de uitvoering. Gelieerd aan Stichting Apenheul is de Stichting Wereldnatuurhuis. Daarin is het gebouw de St@art ondergebracht. De algemeen directeur van Stichting Apenheul is tevens statutair directeur van Stichting Wereldnatuurhuis. De Raad van Toezicht van Stichting Apenheul houdt ook toezicht op deze stichting.

Tenslotte is Stichting Apenheul Primate Trust (Apenheul Natuurbehoud Fonds) aan Stichting Apenheul gelieerd. De Raad van Toezicht van Stichting Apenheul vormt het bestuur van het Apenheul Natuurbehoud Fonds (ANF), aangevuld met één extra lid. De Stichting heeft een eigen directeur, die wordt betaald door Stichting Apenheul en die rechtstreeks verantwoording aflegt aan de Raad van Toezicht. Alle drie de stichtingen hebben een ANBII status.

In 2019 is een Code of Governance opgesteld voor Stichting Apenheul, die periodiek wordt herijkt. Helder bestuur en zorgvuldig toezicht geven ruimte aan inhoudelijk, integer en zakelijk presteren. Een duidelijke governance code biedt een normatief kader voor goed bestuur en toezicht in organisaties. In deze code of governance wordt beschreven hoe wij als Stichting Apenheul onze governance hebben ingericht. Met deze code laten de verantwoordelijke bestuurders en toezichthouders van Apenheul ook aan de buitenwereld zien, wat zij onder goed bestuur verstaan en hoe zij dat hebben georganiseerd. Deze code is daarmee een leidraad voor onze bedrijfsvoering.

De Code of Governance is te vinden op de website op <https://apenheul.nl/over-ons/organisatie/algemene-informatie-apenheul>

Onderstaand de Raad van Toezicht in het verslagjaar 2019.

Raad van Toezicht

RvT	Functie	Benoeming	herbenoeming / herbenoembaar	einde termijn
Prinsen, O.G.	Voorzitter	2017	2020 / 2023 / 2026	2029
Sterck, E.H.M.	Lid	2015	2018 / 2021 / 2024	2027
Lamberts, B.	Lid	2014	2017 / 2020 / 2023	2026
Willemsen, A.H.J.	Lid	2007	2010 / 2013 / 2016	2019
Hop, G.	Lid	2018	2021 / 2024 / 2027	2030
Verstappen, F.A.L.M.	Lid	2019	2022 / 2025 / 2028	2031

In 2019 is de heer Alfons Willemsen afgetreden als lid van de Raad van Toezicht in verband met het bereiken van het einde van zijn laatste termijn. Hij heeft Stichting Apenheul 12 jaar lang gediend en daar zijn wij hem zeer dankbaar voor. De heer Willemsen blijft aan als lid van de Raad van Toezicht van Apenheul Natuurbehoudfonds en als zodanig betrokken bij de missie van Apenheul.

In 2019 is de heer Frank Verstappen toegetreden tot de Raad van Toezicht. De heer Verstappen is dierenarts met een uitgebreide kennis en expertsie van exotische dieren. De Raad van Toezicht heeft daarnaast het voorzitterschap van de heer Prinsen verlengd.

Interne organisatie

Het Management Team van Apenheul bestaat aan het eind van 2019 uit de algemeen en statutair directeur en vijf andere leden. De verantwoordelijkheid voor afdelingen is binnen het MT verdeeld. De algemeen directeur (Roel Welsing) rapporteert aan de Raad van Toezicht, de overige vijf MT-leden rapporteren aan de algemeen directeur.

De algemeen directeur is eindverantwoordelijk voor de gehele bedrijfsvoering. Hij stuurt het MT en de stafafdelingen Fondsenwerving en IT aan. Hij is tevens directeur van Stichting Wereld NatuurHuis. De algemeen directeur richt zich met name op de ontwikkeling van Apenheul en haar medewerkers, haar stakeholders en de lange termijn. Indien Fondsenwerving succesvol blijkt, dan wordt overwogen om deze functie binnen Apenheul onder de verantwoordelijkheid van een ander MT lid te brengen, om de span of control van de Algemeen Directeur te verkleinen.

Voor het positioneren en verkopen van het park is de Manager Marketing, Beleving en Sales (Susan Fledderus) verantwoordelijk. Zij stuurt de afdelingen Gastbeleving, Marketing, Communicatie en PR, Vormgeving en Sales aan.

De Parkmanager (Erwin Cheizoo) is er met zijn teams voor verantwoordelijk dat de dieren het goed maken en onze zakelijke - en particuliere gasten een onvergetelijke dag hebben. Hij stuurt de afdelingen Dierverzorging, Centrale voedselkeuken, Horeca, Banqueting, Shop, Bezoekersservice en Technische dienst aan.

Na het vertrek van de Zoölogisch Directeur is deze niet vervangen en is het Hoofd Kennis en Onderzoek (Thomas Bionda) gepromoveerd tot Zoölogisch Manager. Hij heeft zitting genomen in het MT, zodat de dieren goed vertegenwoordigd zijn in het beleidsbepalende orgaan van Apenheul. De afdeling richt zich met name op de bijdrage die Apenheul levert aan onderzoek, natuurbeschermingseducatie en soortbehoud. Zij is tevens verantwoordelijk voor de organisatie van vrijwillige gidsen.

De zoölogisch directeur was ook onbezoldigd directeur van Apenheul Primate Conservation Trust (in communicatie Apenheul Natuurbehoud Fonds of ANF genoemd). Hiervoor in de plaats is een eigen directeur aangesteld (Iris de Winter), met specialistische kennis op het gebied van natuurbehoud. Zij vervult deze rol parttime. Wij denken hiermee nog beter invulling te kunnen geven aan onze ambitie om natuurbehoud te vergroten. De directeur ANF is geen lid van het MT van Apenheul.

In 2019 is het Hoofd Personeel en Organisatie (Rosan Knijn – Van der Drift) toegetreden tot het MT van Apenheul. Zij is verantwoordelijk voor het gehele personeelsbeleid van Apenheul.

De Manager Support en Control (Marc van der Welle) ten slotte stuurt de afdelingen administratie, secretariaat en receptie aan. Zij ondersteunen de overige afdelingen bij hun werkzaamheden.

Het MT heeft de operationele verantwoordelijkheid voor het bedrijf en overlegt in principe tweewekelijks. In deze vergadering vindt in feite de besluitvorming m.b.t. de aansturing en de ontwikkeling van de organisatie plaats.

De directie en het MT leggen periodiek verantwoording af aan de Raad van Toezicht. Stichting Apenheul heeft daarnaast een Ondernemingsraad, bestaande uit vijf gekozen leden, die zes keer per jaar overleg heeft met de directie en het Hoofd Personeel en Organisatie. Gemiddeld over het verslagjaar had Stichting Apenheul 111,35 arbeidsplaatsen (fte).

Gevoerde Beleid

Het beleid van Stichting Apenheul was er in het verslagjaar onverminderd op gericht voldoende particuliere en zakelijke bezoekers te trekken om een gezonde financiële positie te behouden, en deze bezoekers – in het kader van de Stichtingsdoelstellingen – een aangenaam en hoogwaardig “dagje dierentuin danwel evenement” te bieden, met goede educatieve aspecten op het gebied van natuur en duurzaamheid, om zo de liefde voor de natuur bij de gasten te vergroten. Daarnaast is Apenheul gestart met het vinden van sponsors om daarmee een derde bron van inkomsten voor het park te genereren.

2. Financiële Informatie

Ontwikkelingen gedurende het boekjaar

Positieve marktontwikkelingen

In 2019 is de Nederlandse economie verder gegroeid. Mensen trekken er op uit en komen graag op bezoek bij dierentuinen zoals Apenheul. Daarnaast lijken ze ook bereid om meer uit te geven. Voor de zomer lagen we mooi op schema en leken we af te streven op een topjaar. De bijzonder warme zomerdagen, gevolgd door zeer wisselvallig weer in de maanden daarna hebben ons echter parten gespeeld, waardoor we minder bezoekers hebben gekregen dan verwacht. De goede herfstvakantie heeft er uiteindelijk toe geleid dat het aantal betalende bezoekers is uitgekomen op 465.000 (tegen 462.000 in 2018). Een lichte stijging ten opzichte van 2018. Het aantal bezoekers is belangrijk voor ons, maar net zo belangrijk is de tevredenheid van die bezoekers en die is onverminderd hoog.

Positie Apenheul in de markt

Apenheul is en blijft één van de meest populaire dierentuinen van Nederland. In de top tien staat Apenheul op de 4e plek (bron: Beerda, 2018). Daarnaast is de merkkracht (gemiddelde van geholpen naamsbekendheid, binding en waardering) van Apenheul heel goed. We staan hier op plek 8 van alle Nederlandse dagattracties. Bij de jeugd (4 t/m 18 jaar) staan we hier zelfs op de derde plek (na de Efteling en het Dolfinarium). Ook is Apenheul wederom genomineerd voor het leukste dagje uit door de leden van de ANWB.

Om de sterke merkpositie te behouden te midden van de 50 sterke dagattracties van Nederland en te vertalen naar daadwerkelijk bezoek is het belangrijk om Apenheul nog duidelijker in de mindset van de doelgroep te positioneren en de urgentie tot bezoek te verhogen. Om dit te bereiken zouden aan de uitstraling van Apenheul als uniek, sympathiek en gedurfd/ idealistisch merk, nog nadrukkelijker de kernwaarden gastvrijheid, inspirerend en opgewekte speelsheid gekoppeld dienen te worden.

Thema 'Herken Jezelf'

In 2019 stond het thema 'Herken Jezelf' centraal en hebben we bij de ingang een façade laten maken met uitingen in dit thema. Bezoekers konden ook een apentest maken en kijken op welke aap zij het meest leken. Op deze manier wilden we bezoekers inzicht geven in het gedrag van de apen en hen meer bewust maken van hun eigen gedrag. Op de apentestpagina zijn bijna 60.000 mensen geweest, een heel mooi resultaat! In de zomer zijn er "Herken Jezelf" activiteiten georganiseerd in ons tentenkamp Kambizuri. Gedurende vier weken was elke dag een groep gidsen aanwezig om kinderen van alles te laten doen rondom dit thema. Tenslotte kwam er een nieuw fothuisje in het park waarin het thema opnieuw terugkwam.

Bij het bonobo gebied kwam ook een prachtige houten façade met daarop bebording van de bonobo's. Een duidelijke markering zodat je weet dat je bij de bonobo's bent aangekomen. De educatieve borden zullen aankomend jaar nog verder uitgebreid worden. De bonobo's zelf hebben een stuk bezoekersruimte als extra binnverblijf erbij gekregen.

De shop heeft een nieuwe lijn gekregen die exclusief voor Apenheul ontwikkeld is. Deze lijn bestaat uit verschillende op maat gemaakte spelletjes voor thuis en uit diverse knutselstukken. We hebben de producten zo duurzaam mogelijk ontwikkeld. Zo is er gebruik gemaakt van FSC-papier en karton en hebben de producten geen plastic verpakkingen.

Campagnes rondom de mei en zomer vakantie

Rond opening was er een campagne op TV en online met de commerciële boodschap dat mensen online voor 15 euro een kaartje voor Apenheul konden kopen. Deze actie is zeer succesvol geweest en heeft een kleine 40.000 bezoekers opgeleverd.

In de zomer hadden we ook een campagne op TV en online. Hiervoor zijn 3 nieuwe commercials ontwikkeld. Filmtechnisch is de nadruk gelegd op close beelden van de apen in hun natuurlijke omgeving en dit werd vervolgens gespiegeld aan de bezoekers (herken jezelf). De commercials zijn uitstekend beoordeeld en zijn bij Admeasure (commercial testpanel van de STER) zelfs de best beoordeelde commercials op Zapp.

In tegenstelling tot voorgaande jaren hebben we besloten de korting wat lager in te zetten om te kijken of we met minder korting nog voldoende bezoekers wisten te trekken. We hebben een zomer gehad met zeer warme en zeer regenachtige dagen hetgeen helaas een negatieve invloed had op de actie. We hebben een uitgebreide analyse gedaan op de verhouding weer en bezoekersaantallen en zien duidelijk terug dat er met name bij te heet weer (boven de 25 graden) minder bezoekers komen. Daarnaast vermoeden we dat de lagere korting ook effect heeft gehad op de resultaten.

Acties gericht op loyaliteit en spreiding

Van alle bezoekers die naar Apenheul komen, komt ongeveer de helft via een actie. Dit zijn veelal geen acties waarbij Apenheul in de uitverkoop ligt. Zo hebben we een mooie afspraak met de loterijen. Mensen winnen kaarten voor een dagje uit en kunnen dan zelf kiezen waar ze naartoe gaan. Een andere partner van ons is Queueup, waar we onder andere de Jumbo Dagje Uit actie mee doen. Zij werken met een yielding systeem, waardoor wij spreiding van bezoekers kunnen stimuleren. door bijvoorbeeld meer korting te geven op dagen dat wij niet veel bezoekers ontvangen maar dit wel willen en ook andersom. Een nieuwe partner is Albert Heijn waar we een mooie najaarsactie mee gedaan hebben.

Ons uitgangspunt is loyaliteit en niet zomaar een platte korting. Daarnaast zoeken we partners die passen bij ons imago en bij wat wij uit willen stralen. Ook is spreiding een belangrijke voorwaarde in de afspraken met actiepartners. Een betere spreiding van bezoekers op een dag draagt bij aan een hogere NPS en is beter voor de dieren, medewerkers en onze burens.

Duitse markt

Ook in 2019 hebben we ingezet op meer aandacht voor de Duitse markt. Met name op gebied van PR en online hebben we mooie resultaten bereikt. Er is een mooie samenwerking ontstaan met een partij die gespecialiseerd is in de Duitse markt en ook werken we in deze nauw samen met Visit Veluwe en Euregio.. Zij bieden een netwerk, kennis en inkoopvoordeel waar we gebruik van kunnen maken en helpen ons goed ingericht te zijn voor de Duitse gast.

De Duitsers die dit jaar zijn geweest (13.500 tov 9.700 in 2018) zijn erg tevreden en de NPS ligt hier zelfs hoger dan die van de Nederlanders! Een paar zaken waarom zij ons erg waarderen: de loslopende apen, de manier hoe wij aandacht voor kinderen hebben (bijvoorbeeld met de spotkaart) en de aandacht die wij hebben voor natuurbehoud. De komende jaren gaan we nog meer investeren in deze markt.

Online

In 2019 kregen we een geheel vernieuwde website met als een van de grootste voordelen dat deze veel toegankelijker was voor mobiel bezoek. Dat heeft ook geresulteerd in prachtige online resultaten. In 2019 hebben we middels online marketing ruim 8,3 miljoen mensen bereikt. Ruim 340.000 bezoekers hebben via campagnes de website bezocht, dat is een kwart van al het verkeer op de website.

In 2019 zijn alle datametingen op de site opnieuw ingericht. Hierdoor is onze online data betrouwbaarder en specifieker dan voorheen. De grootste groei werd behaald op Facebook en Bing, waar beide kanalen boven prognose presteerden. Ook de campagnes in Duitsland hebben boven prognose gepresteerd. Verder zijn op social media liefst 5 video's viraal gegaan met een gezamenlijk bereik van ruim 700.000 mensen, waar dit er gemiddeld rond de 20.000 per video zijn. Ook is in 2019 begonnen aan samenwerking met een nieuw online marketing bureau om op strategisch niveau mee te denken. In de uitvoering vervullen zij vooral een ondersteunende rol als back-up bij uitval of periodes van extreme drukte.

Het email systeem voldeed niet meer aan de hedendaagse eisen en verwachtingen. Daarom is er gekozen voor een nieuw email marketingplatform waarmee we meer mogelijkheden hebben voor marketing automatie. Grootste voordeel van dit systeem is een relationele database, waarin we bezoekers en nieuwsbrieflezers op basis van verschillende kenmerken en hun bezoek (semi) geautomatiseerde mailingen kunnen versturen.

Beste gorilla presentatie

Het is voor veel bezoekers een hoogtepunt van hun bezoek: de gorillavoederpresentatie in Apenheul. We zijn dan ook apetrots dat deze presentatie in 2019 door Diamond Theme Park Awards is verkozen tot 'Beste Dier-demonstratieshow van Nederland en België'. We kregen deze award na een beoordeling van een vakjury en een fanjury, bestaande uit dierenparkbezoekers.

Bongo kwam terug

Nadat hij jarenlang een plaats had in de binnenstad van Apeldoorn, verhuisde het bronzen Bongo-beeld in het najaar van 2019 terug naar het voorplein van Park Berg & Bos. Het beeld stelt onze voormalig gorillaleider Bongo voor en is gemaakt door de Ugchelse kunstenaar Rob Maris. Bongo was jarenlang de leider van de gorilla's. Hij is in de loop der jaren een echt Apenheul-icoon geworden. We zijn dan ook blij dat hij weer terug is op zijn oude stek. Hiermee wordt Apenheul weer sterker zichtbaar in Park Berg en Bos.

Kunstwerk aan toren gemeentehuis

Ineens was hij er... Een immens grote gorilla keek vanaf half april tot eind oktober uit over het Apeldoornse Marktplaats en was meteen het grootste kunstwerk van de binnenstad. Het kunstwerk was een geschenk van Apenheul aan Apeldoorn en zette mensen op een verrassende manier aan het denken over de natuur.

Resultaten

Overall genomen hebben we een goede start en voorjaar gehad, was de zomer een stuk minder en hebben we een prima herfstvakantie gedraaid. We kwamen uit op 465.000 bezoekers, net iets meer dan vorig jaar. De NPS score is stabiel gebleven op 55 en ook ons rapportcijfer bleef een 8,5. Het aantal seizoenkaarthouders is sterk achtergebleven bij de verwachting en uitgekomen op net geen 12.000 stuks, fors lager dan het jaar ervoor (2018: 16.000). We hopen dat dit aantal in 2020, met de vernieuwingen die we hebben aangebracht in het park, weer toeneemt.

De zakelijke markt

In 2020 is het precies tien jaar geleden dat De St@art van Apenheul werd geopend: een gloednieuwe, volledig duurzame locatie voor congressen en evenementen. Jaarlijks vinden hier nu zo'n 300 bijeenkomsten plaats! De omzet doelstellingen werden behaald (ca. 1,1 miljoen euro) en doordat we de keuze hebben gemaakt om ons meer te richten op de grotere partijen zijn onze marges wat toegenomen.

Voor de zakelijke markt zijn nieuwe arrangementen ontwikkeld, waarin de apen en natuur als inspiratiebron dienen. De verbinding met het park en de apen in het bijzonder onderscheidt ons van anderen en maakt een evenement in Apenheul extra bijzonder. Verschillende medewerkers van Apenheul worden ingezet als Apenheul experts en verzorgen een presentatie tijdens een bijeenkomst.

Afgelopen jaar kregen de vergaderzalen in de St@art een metamorfose. Geïnspireerd door de apen, kreeg elke ruimte een muurvullende schildering. Eén van de wanden is van mos, met daarin de plattegrond van Apenheul verwerkt. De ruimtes zijn letterlijk veel groener geworden en ook hier zijn we zo duurzaam mogelijk te werk gegaan. Op de vloer liggen tapijttegels van volledig gerecycled materiaal, zoals oude visnetten. Oude tafels zijn hergebruikt en de tafelbladen zijn nu van duurzame bamboe in plaats van plastic. En om onze gasten duidelijk te maken hoeveel apen op mensen lijken, vind je in elke ruimte een replica van apenhanden en -voeten. Ons motto is niet voor niets 'Herken jezelf in Apenheul'!

Onderhoud en investeringen in het park

In 2019 is gestart met de ontwikkeling van het gebied rondom het einde van de looproute van Apenheul (parkplan). Een multidisciplinair team heeft samen met oud-dierverzorger en architect Martijn de Geus gekeken naar een nieuwe invulling van dit gebied, waarbij het landschappelijke karakter het belangrijkste uitgangspunt is. Gasten komen immers naar Apenheul voor de natuur en de apen, niet voor de gebouwen. De voorgenomen investeringen zijn geakkordeerd door de Raad van Toezicht en worden uit eigen middelen betaald.

Gedurende het verslagjaar werd door stichting Apenheul voor in totaal € 1.754.001 geïnvesteerd. Dit betreffen de investeringen in zowel het parkplan als reguliere vervangingsinvesteringen. De totale begrote investeringen in het parkplan bedragen € 3.249.996 en zullen naar verwachting eind maart 2020 gerealiseerd zijn.

In 2019 is gestart met het uitvoeren van de onderhoudswerkzaamheden die uit het zogenaamde MeerJarenOnderhoudPlan (MJOP) van de gebouwen naar voren zijn gekomen. Er blijkt sprake te zijn van te verwachten extra onderhoudskosten de komende jaren en het onderhoudsbudget is in 2019 dan ook verhoogd naar € 512.600 (2018: 395.442).

Eind 2019 is tevens gestart met een MJOP van de houten constructies, zoals loopbruggen, in het park. De eerste uitkomsten daarvan laten zien dat ook hier extra kosten te verwachten zijn in 2020.

Netto-omzet

De netto-omzet van Apenheul kwam in 2019 uit op € 10.606.602. Hiermee is de begrote omzet van € 11.874.642 niet gehaald. Het grootste verschil in omzet is veroorzaakt door het lagere bezoekersaantal in de zomer.

Netto resultaat

Loonkosten vormen de grootste kostenpost voor Apenheul en het is daarom extra belangrijk dat we snel en flexibel kunnen meebewegen met de drukte in het park. In 2019 is daartoe een samenwerking aangegaan met ASA en YoungCapital.

De overige kosten waren goed onder controle en lieten geen verrassingen zien. Het netto resultaat kwam in 2019 uit op € 532.087, begroot was € 533.628. Door extra aandacht voor de kosten en de goede resultaten van onze evenementen afdeling, zijn we erin geslaagd om de tegenvallende omzet in de zomer op te vangen.

Stichting WereldNatuurhuis

In 2009 is de Stichting WereldNatuurhuis opgericht. Deze stichting stelt zich ten doel duurzaamheid te bevorderen door het beheer en de exploitatie van een gebouw op de rand van Apenheul en Park Berg & Bos. Per eind 2009 is de algemeen directeur van Stichting Apenheul eveneens onbezoldigd directeur van Stichting WereldNatuurhuis.

De St@art werd in 2018 verhuurd aan twee huurders: Apenheul (kantoorruimte en een auditorium en foyer voor groepsonvangsten) en Corporate Facility Partners (CFP).

In het boekjaar 2019 was het resultaat van de stichting € 30.585 tegen € 29.087 begroot. Hierbij heeft Stichting WereldNatuurhuis de begroting op een klein verschil na gerealiseerd.

Consolidatie

In verband met de onderlinge afhankelijkheid en de gelijke samenstelling van de Raad van Toezicht, vindt er een consolidatie plaats met Stichting WereldNatuurhuis. Stichting WereldNatuurhuis exploiteert het kantoor- en congresgebouw bekend als de St@art aan de J.C. Wilsaan 21 - 31 te Apeldoorn.

Balansverhoudingen

Stichting Apenheul heeft de afgelopen jaren een gezonde financiële basis voor de toekomst weten te leggen. Dit resulteert in een liquiditeit, waarbij de vlottende activa afgezet wordt tegen de vlottende passiva, van 3,47 in 2019 tegen 4,68 in 2018 (3,33 in 2017). De solvabiliteit, waarbij het eigen vermogen tegen het totaal vermogen wordt afgezet, is 0,55 in 2019 tegen 0,54 in 2018. Apenheul houdt, conform treasury statuut, ultimo boekjaar een werkkapitaal aan van minimaal € 2.000.000. Deze buffer moet ervoor zorgen dat er voldoende middelen beschikbaar zijn bij onvoorziene omstandigheden.

Kasstroom en financieringsbehoeften

De EBITDA van de exploitatie van stichting Apenheul bedroeg € 1.604.869. De investeringen vallen mede door het parkplan hoger uit dan de EBITDA. In 2019 hebben de totale investeringen € 1.754.000 bedragen. De totale netto kasstroom voor de beide stichtingen bedroeg € 129.079 (negatief).

Risicoanalyse

Het risicobeheer is binnen Stichting Apenheul geïntegreerd in de operationele managementtaken. Om meer zicht op de risico's te hebben is in 2018 gestart met een jaarlijkse Risicomanagement cyclus, waarbij risico's worden geïdentificeerd en mitigerende maatregelen worden vastgesteld en geëvalueerd. Verzekerbare risico's worden verzekerd voorzover kosten en baten tegen elkaar op wegen. Voor onder andere brand- en bedrijfsschade zijn passende verzekeringen afgesloten. De risicobereidheid met betrekking tot dieren en personeel is laag. Dit is tevens terug te vinden in de risico-analyse en de mitigerende maatregelen die hierop genomen worden.

Aangezien Apenheul een buitenattractie is, is het grootste risico de invloed van het weer op de bezoekersaantallen. Hoewel gedurende een heel seizoen vanzelfsprekend een afwisseling plaats vindt van goed en slecht weer voor dierentuinbezoek, zit het risico er met name in, dat in een belangrijke periode het weer niet uitnodigt voor een bezoek, terwijl de kosten wel doorlopen. Dit risico wordt zo goed mogelijk ondervangen met promotionele afspraken, die een verschillende aflooptdatum kennen. Daarnaast worden in de belangrijkste periodes activiteiten georganiseerd die voor extra aantrekkingskracht zorgen. Ook de groei van de zakelijke markt kan gezien worden als een dekking van het weersrisico. Deze activiteiten zullen immers gewoon doorgaan bij slecht weer. Tenslotte is de inzet van seizoen- en flexkrachten, om de loonkosten zo variabel mogelijk te houden, een belangrijke maatregel om dit risico te mitigeren.

Een risico in de operationele activiteiten zit in de volledigheid van de opbrengsten van e-tickets die door derde partijen worden verkocht. Zulke partijen zouden tickets die wel verkocht, maar niet gebruikt zijn, niet aan ons kunnen verantwoorden. Dit risico wordt ingedekt door te werken met professionele partijen met een goede interne organisatie en eigen accountantscontrole. Bovendien spreken wij altijd af dat onze accountant zelf een controle kan uitvoeren. Overigens is het risico niet bijster groot. Het gaat niet om veel tickets en het zou een gedegen opzet vergen voor de derde partij om hier misbruik van te maken.

De verkoop van tickets vindt steeds meer online plaats. Hierdoor neemt de afhankelijkheid van systemen toe. Bij het niet functioneren van ons scansysteem of een niet werkende internetlijn, kunnen kaarten niet gecontroleerd worden. Ook kunnen kaarten dan niet fysiek ingenomen worden, aangezien steeds meer kaarten via mobiele apparaten aangeboden worden. Een goede SLA en uitwijk mogelijkheden naar een mobiele internetverbinding, zijn daarom van groot belang.

ICT vormt een steeds belangrijkere component in de ondersteuning van onze bedrijfsvoering. In 2017 heeft Apenheul een start gemaakt om de risico's bij uitval e.d. in kaart te brengen en dit opgetekend in een ICT beleid. Dit beleid wordt jaarlijks opnieuw geactualiseerd.

Een dagattractie moet blijven vernieuwen en dus investeren in haar ontwikkeling. Apenheul is daarbij afhankelijk van een bestemmingsplan, dat grenzen stelt aan de ontwikkelingsmogelijkheden van het park. Deze beperking betekent dat we bij nieuwe bouwplannen steeds scherp moeten kijken naar de beschikbare vierkante meters en wellicht minder snel kunnen ontwikkelen dan we soms zouden willen.

De bouwmarkt is de laatste jaren in rap tempo aangetrokken, waardoor kosten stijgen, ramingen steeds lastiger worden en überhaupt plannings onder druk staan door gebrek aan personeel. Apenheul kiest er bewust voor om in een vroeg stadium met leveranciers in gesprek te zijn, om zicht te houden op de kosten. Daarnaast willen we graag voor langere tijd zaken doen met leveranciers, wat ons een voordeel geeft in het bemensen van projecten.

Particuliere en zakelijke gasten willen graag zo dicht mogelijk bij de attractie parkeren. Apenheul is daarvoor sterk afhankelijk van de geboden parkeervoorziening aan onze gasten, die gemanaged wordt door de gemeente Apeldoorn. Tot 2022 is er een parkeeroplossing, Stichting Apenheul wil graag dat er een permanente oplossing komt en deze voorziening gehandhaafd wordt. In 2019 is daarom intensief overleg geweest met de gemeente, de verschillende politieke fracties en de buurtbewoners van Apenheul. In de zomer heeft Apenheul een onderzoek laten plaatsvinden onder

haar bezoekers om ook hun stem mee te laten wegen in het overleg. In het voorjaar van 2020 neemt de gemeente een finaal besluit.

Apenheul wil het gebied rond de in- en de uitgang verder ontwikkelen. Hier wordt een nieuwe horeca gelegenheid gebouwd en de bestaande diergebieden zijn verder ontwikkeld om zo aan het einde van het park ook een betere Apenheulbeleving te creëren. Het doel is dit plan voor opening van het seizoen 2020 te realiseren. Apenheul heeft naar verwachting voldoende middelen beschikbaar om dit zelf te financieren. Voor de korte en de middellange termijn is er derhalve geen financieringsbehoefte. Om flexibiliteit te behouden, is Apenheul met de gemeente in gesprek gegaan over de huidige huurovereenkomst. Er is onderzocht of deze omgezet kan worden in een erfpachtovereenkomst. De huidige huurovereenkomst biedt onvoldoende zekerheid voor het aangaan van een externe financiering. Een erfpacht overeenkomst kan die zekerheid wel bieden en is in het voorjaar van 2019 afgesloten met de gemeente.

De tegoeden van Apenheul staan op een doelreserverekening bij Rabobank. Deze tegoeden zullen aangewend worden voor de ontwikkeling van het park. Apenheul werkt met een Treasury statuut waarop door de Raad van Toezicht wordt toegezien. Het Treasury statuut geeft aan hoe Apenheul met de haar beschikbare middelen wil om gaan en welk werkkapitaal zij aan wil houden.

Stichting Wereld NatuurHuis heeft een hypothecaire lening lopen bij Triodos Bank. Deze is gevestigd op de St@art, het gebouw voor zakelijke evenementen en kantoren. Een deel van dit gebouw is verhuurd aan derden. De lening is aangegaan op 6 november 2014. Dit betreft een annuïteitenlening met een rentevaste periode van 10 jaar. De looptijd van de lening is 35 jaar. Dit is de enige financiering die Apenheul heeft afgesloten, derhalve is het risico op renteschommelingen verwaarloosbaar.

De aantrekkende economie zorgt er in 2019 voor dat er krapte op de arbeidsmarkt is. Met name gekwalificeerd personeel in de horeca en technische beroepen is moeilijk te vinden. Ook het seizoenskarakter van het park (7 maanden geopend) maakt het vinden van met name horecapersoneel moeilijker. Om dit effect te dempen en medewerkers meer zekerheid en jaarrond werk aan te bieden, wordt gekeken naar de mogelijkheden van het combineren van functies. Hier liggen ook kansen door het inzetten van personeel in de banqueting, welke wel jaarrond activiteiten heeft. Daarnaast worden er jaarrond allerlei activiteiten uitgevoerd om medewerkers aan ons te binden.

Ultimo 2019 is een CAO voor één jaar aangegaan, waarin de uitzondering op de Wet Werk & Zekerheid m.b.t. het aantal tijdelijke contracten dat met medewerkers aangegaan mag worden is opgenomen. De algemeen directeur van Apenheul neemt deel aan de onderhandelingen met de vakbonden.

Apenheul Natuurbehoudfonds

Een belangrijke motivator voor veel medewerkers en vrijwilligers van Apenheul is de impact die we maken met het Apenheul Natuurbehoudfonds (ANF). Via ANF geeft Apenheul invulling aan haar ambitie om de natuur te behouden voor toekomstige generaties. ANF is een onafhankelijke stichting, waarvan de Raad van Toezicht van Apenheul de bestuurder is. In 2019 is Iris de Winter aangesteld als directeur van ANF. Zij is een gepromoveerd primatoloog en docent Conservation aan de Universiteit van Utrecht.

In 2019 is in samenwerking met Rabofoundation gezocht naar een goede partner in Peru om het koffie-project aldaar verder te professionaliseren. Samen met nog enkele partners wordt bekeken hoe de boeren nog meer zelfredzaam kunnen worden. Apenheul heeft de ambitie om zich te richten op onderzoek, educatie en het beschermen van extra bos. De aantrekkingskracht van de Lazy Monkey koffie uit Peru is onverminderd groot. De koffie wordt nu bijvoorbeeld ook geschonken in het gemeentehuis van Apeldoorn.

In 2019 heeft het ANF bijgedragen aan de volgende projecten:

	Naam project	Plaats waar het project zich afspeelt
1	Geelstaartwolaap-project (koffie-project)	Los Chilchos, Peru (Zuid-Amerika)
2	Blauwoogmaki-project	Sahamalaza, Madagaskar (Zuid-Afrika)
3	Bonobo-project	DR Congo (Afrika)
4	Orang-oetan project	Borneo (Indonesië)
5	San Martin Titi-project	Peru (Zuid-Amerika)
6	Kroonsifaka project	Madagaskar (Zuid-Afrika)
7	Witwangibbon-project	Laos (Azië)
8	Gouden leeuwapen- project	Brazilië (Zuid-Amerika)

De totale inkomsten zijn in 2019 hoger dan begroot. De inkomsten waren begroot op € 88.250. De realisatie is uitgekomen op € 141.451. De directe fondsenwerving voor ANF is in 2019 niet erg goed geweest. De Apenheulbijdrage is daarentegen hoger dan was begroot en ook zijn de overige baten, donaties, arrangementen, gidsenrondleidingen, verkoop van buttons en sleutelhangers, hoger dan begroting.

3. Dieren Informatie

In Apenheul dragen we actief bij aan het behoud van apensoorten in dierentuinen én in het wild. De dieren die je in Apenheul ziet (onze diercollectie) zijn uniek in de wereld. Bovendien zijn ze essentieel om onze doelstellingen te realiseren. Dankzij de dieren in Apenheul kunnen wij bezoekers immers meer vertellen over hun soortgenoten en leefgebieden in het wild. Zo stimuleren we liefde en respect voor dieren en natuur.

Maar het houden van dieren brengt ook een verantwoordelijkheid met zich mee. Daarom stellen we onszelf constant de vraag: Waarom houden we de soorten die we in Apenheul hebben? We willen het houden van dieren nadrukkelijk ten dienste laten zijn aan onze missie. Om dat goed te kunnen doen is onder leiding van de Zoölogisch Manager een collectiebeleid opgesteld, dat periodiek opnieuw wordt herijkt en besproken in het MT.

Bij elke diersoort gaan we (periodiek) na waarom we de soort in Apenheul houden. Belangrijke criteria zijn bijvoorbeeld de mate waarin een soort bedreigd wordt (op basis van de IUCN rode lijst-status) en de mate waarin een soort bij Apenheul past. We willen onze diercollectie niet perse groter of kleiner te maken, maar wél relevanter voor onze missie en statutaire doelstelling.

Nieuwe dieren

Ieder jaar ontvangen we nieuwe dieren in Apenheul, die onderdeel zijn van de vele Europese fokprogramma's waar wij aan deelnemen. Vaak gebeurt dit om te zorgen dat de natuurlijke samenstelling van de soort gewaarborgd blijft. Zo hebben we nu weer een fokpaartje van de keizertamarins, douroucouli's en baardsaki's. Ook onze zwarte brulapen en leeuwenstaart makaken kregen een nieuwe fokman in de groep, zodat er weer mogelijkheden zijn om de groep op een natuurlijk manier te laten groeien. Soms is er in de Europese populatie van een soort een overschot van mannen of vrouwen. Er wordt dan aan andere dierentuinen gevraagd om dieren van hetzelfde geslacht als soort te houden. Zo is onze mannengroep Vari's aangevuld met 2 zeldzame gordel vari's en ook de 2 seriema mannen hebben gezelschap gekregen van 2 jonge seriema mannen. Op deze manier fungeert Apenheul als een soort opvang voor deze 'surplus' dieren en leveren wij toch indirect een belangrijke bijdrage voor het welzijn van deze dieren en de soort.

Een nieuwe soort in Apenheul is de Noordelijke Talapoin. Een kleine meerkat soort (ook wel de Afrikaanse variant van de doodshoofdaapjes genoemd) die in slechts enkele dierentuinen van Europa te zien is. Twee dieren die door Stichting AAP werden opgevangen zijn naar Apenheul gekomen met de intentie om er hier een mooie fokgroep van te gaan maken.

Vertrekkende dieren

Nadat vorig jaar Jambo, de voorganger van zilverrug Bao Bao, samen met drie zonen naar de dierentuin van Al Ain is verhuisd, zijn twee van onze jonge vrouwtjes naar de dierentuin van Taipee vertrokken om daar voor nageslacht te zorgen. Inderdaad, dezelfde dierentuin waar Bao Bao vandaan komt. Bij de apensoorten die in een natuurlijke fokgroep worden gehouden groeit de populatie door geboortes elk jaar. Als een apengroep in het wild te groot wordt, splitst deze zich op, of verlaten jong volwassen dieren de groep op zoek naar een eigen bestaan. In dierentuinen gaat dit eigenlijk op dezelfde manier, alleen worden de keuzes meestal door de coördinator van het fokprogramma bepaald. Om die reden hebben vier doodshoofdapen, vier berberapen en drie capibara's Apenheul verlaten.

Geboortes

Qua geboortes was 2019 weer een bijzonder interessant jaar. In 2019 werden er maar liefst 35 baby's bij 12 verschillende apensoorten geboren. Bij sommige soorten gelden geboortes niet zo snel meer als een verrassing, maar het blijft altijd een bijzonder moment. Voor een aantal soorten is het wel een verrassing, of een heel erg bijzonder moment.

Zo werden er drie gezonde roodkruin mangabeys geboren. Dat is belangrijk voor het Europese fokprogramma en voortbestaan van deze soort. Roodkruin mangabeys komen in dierentuinen maar moeilijk tot voortplanting maar gedijen uitstekend in Apenheul.

Ook onze Witgezicht saki familie werd verblijd met een geboorte. Het paartje dat in Apenheul leeft is van een bijzondere bloedlijn dus de baby was meer dan welkom.

Afscheid

Het afscheid nemen van dieren is onlosmakelijk verbonden met het houden en fokken van dieren. In Apenheul hebben we dierwelzijn hoog op de agenda staan en doen we ons uiterste best om zo goed mogelijk voor de dieren te zorgen. Maar ondanks de liefde, passie en professionaliteit die hierin gestopt wordt, komt er een moment dat een dier overlijdt. Soms te vroeg, een andere keer als trieste verrassing, vaak ligt het in de lijn der verwachting en in enkele uitzonderlijke gevallen is het 'gepland'. Het gesprek over het afscheid van een dier is geen eenvoudig gesprek. Om dat goed te faciliteren heeft Apenheul een ethische code opgesteld en gepubliceerd op haar website.

Onze bejaarde zwart-witte Vari Ron is een voorbeeld van een 'gepland afscheid'. Het dier had allerlei ouderdomsverschijnselen, maar door de goede zorg van de diervverzorgers en het gezelschap van de andere Vari's had hij een prima leven. Dit veranderde toen ook zijn zicht achteruit ging. Kon hij in het begin nog goed de weg in het verblijf vinden, de laatste periode zag hij letterlijk niets meer. Op gevoel kon hij nog de weg naar de etensbak vinden maar daar hield zijn activiteit dan ook mee op. Toen ook zijn soortgenoten zich niets meer van hem aantrokken en hij daardoor in sociaal isolement raakte, hebben we de moeilijke beslissing genomen en hem in laten slapen.

Hoe anders was het verlies van Zuani. Een bonobo vrouwtje dat in 1998 samen met vijf soortgenoten, waaronder haar toen 3 maanden oude dochtertje Liboso, werd geïmporteerd vanuit het Institut National de Recherche Biomédicale (INRB), een Laboratorium in Kinshasa (Congo). Zuani had een bijzondere positie in de groep. Ze was niet en wilde ook niet het alfavrouwtje van de groep zijn maar was zeer tevreden met een plekje net onder de leidster Jill. Een positie waarbij ze erg veel invloed kon uitoefenen op de dynamiek van de groep, zonder daarbij zelf flink te moeten optreden. In het najaar van 2019 ging het mis. Zuani werd inactief, had een slechte eetlust en voelde zich echt ziek.

Samen met enkele medische specialisten heeft de dierenarts Zuani uitgebreid onderzocht en kwam tot de conclusie dat er een gezwel in haar buik zat dat operatief moest worden verwijderd. Tijdens de 4 uur durende ingreep werd een enorm gezwel ter grootte van een voetbal verwijderd. Zuani heeft daarna nog enkele dagen geleefd, maar is op 20 oktober 2019 helaas op 29 jarige leeftijd overleden.

Kennis en Onderzoek

De afdeling Kennis & Onderzoek houdt zich primair bezig met het realiseren van de missie van Stichting Apenheul; het stimuleren van liefde voor dieren en natuur. Dit doen we op verschillende manieren. Daarnaast houdt de afdeling zich ook bezig met het faciliteren en uitvoeren van wetenschappelijk onderzoek. Door middel van met name toegepast onderzoek proberen we steeds meer te leren over de primaten in Apenheul. Het doel is om onze kennis m.b.t. het houden van primaten uit te breiden. En uiteraard delen we deze kennis dan ook graag met onze collega's, zowel op nationaal- als internationaal niveau. In 2019 hebben verschillende collega's presentaties gehouden op vele vak conferenties, waaronder het jaarlijkse EAZA1 congres, EAZA Education conference, EAZA Nutrition conference, workshop voor Braziliaanse natuurbeschermers en dierverzorgers en de International Congress of Zookeepers. We zijn enorm trots om te zien hoeveel Apenheul medewerkers worden gevraagd om onze kennis op het vlak van primaten met collega's te delen!

Onderzoeken

Ook in 2019 hebben we niet stil gezeten qua wetenschappelijk onderzoek. Verschillende studenten van de Universiteiten Utrecht, Leiden, Groningen en Wageningen hebben in Apenheul onderzoek gedaan. Maar we hebben ook HBO-studenten van het van Hall Larensteijn mogen ontvangen. De samenwerking met deze kennisinstituten is voor beide partijen erg waardevol. Wij kunnen een prachtige plek bieden om goed onderzoek te kunnen doen, zowel naar dieren als naar het gedrag van mensen. Apenheul profiteert van de kennis die de studenten en hun begeleiders met zich meebrengen, alsmede de onderzoeksvragen die worden beantwoord. Een win-win situatie!

Inspiratiesessies

Net als in 2018 hebben we ook in 2019 inspiratiesessies georganiseerd. Wegens omstandigheden weliswaar iets minder dan het jaar ervoor, maar de kwaliteit en inhoud waren zeker niet minder! Zo vertelde Dr. Ir. Maarten Jacobs van de Wageningen Universiteit een krachtig verhaal over de psychologische mechanismen die ten grondslag liggen aan cognities en emoties ten opzichte van de natuurlijke omgeving. Dit maakte hij concreet door een aantal actuele vraagstukken in Nederland als voorbeeld te nemen, bijvoorbeeld de komst van de wolf en het Oostvaardersplassen vraagstuk.

Later in het jaar was het de beurt aan Dana Bezdickova van Rewilding Europe. Dana nam ons mee in de werkzaamheden van deze Europese natuurbeschermingsorganisatie. Inspirerend om te zien hoe bijzonder de Europese natuur is en hoe veerkrachtig zij kan zijn. Tegelijkertijd zijn er ook enorme uitdagingen, want het samenbrengen van natuur en cultuur is niet altijd even eenvoudig. Maar wél belangrijk!

Educatie

In 2019 hebben we de educatieve afdeling een enorme impuls gegeven door het aannemen van een educator in hart en nieren. In maart is Victoria Farkas gestart bij Apenheul. Met jarenlange ervaring in het onderwijs, de journalistiek en als kinderboekenschrijfster, is zij een enorme aanwinst voor Apenheul. Haar input en invloed was direct zichtbaar in de grote educatieve activiteiten van dat jaar, zie hieronder.

Educatieve activiteiten

In 2019 hebben we, net als in 2018, de zomervakantie-activiteit in het Kambizuri tentenkamp van Apenheul gehouden. Gedurende vier weken stond het thema Herken jezelf centraal. Onze gidsen vertelden bezoekers van klein tot groot over de verschillen en overeenkomsten tussen mensapen

---

¹ European Association of Zoos and Aquaria

en onszelf, de lange opvoedtijd, het gebruiken van gereedschap, het slapen in een bed/nest, dat mensapenjongen ook alles van hun moeder (en vader) moeten leren, net als wij en nog veel meer. Voor alle leeftijden was er wel iets te doen, zoals het maken van een 'grote mensapen'-puzzel voor de allerkleintjes. Zo konden de kleintjes kennismaken met het begrip orang-oetan, bonobo, chimpansee en gorilla. Een van de favorieten was de zogenaamde 'Bouw je eigen mensaap', een activiteit waar kinderen op een magnetisch bord met losse mensapenonderdelen een eigen mensaap in elkaar konden zetten. Op deze manier kwamen ze erachter dat mensapen geen staart hebben en lange armen hebben. Daarnaast waren er nog meer activiteiten; een kijk en vergelijkbak met handen en voeten van mensapen, een mini-museum met opgezette dieren en 'foute souvenirs', een 'Apen Wie is het?' spel en een Tinderonderzoek. Vele duizenden bezoekers hebben we hiermee weten te bereiken.

De meivakantieactiviteit stond geheel in het teken van de bonobo. Kinderen leerden tijdens verschillende activiteiten op een onderzoekende, speelse manier meer over de bonobo als mensenapensoort. Zo was er een mensapeninformatietafel waar kinderen leerden over verschillende kenmerken van mensapen, zoals dat mensapen in nesten slapen, voorwerpen gebruiken en het meest op de mens lijken. Bij de bonobo-informatietafel leerden de kinderen veel meer over de bonobo. Zo leerden ze bijvoorbeeld dat ons DNA voor ruim 98% op die van bonobo's lijkt.

In de herfstvakantie deelden onze gidsen natuurbeschermingstips met kinderen en andersom, want veel kinderen zijn al flink bezig om een echte Natuurheld of zelfs een Natuurheld XL te worden. Zij zijn heel bewust met het milieu bezig, scheiden het afval, gaan op de fiets of lopend naar school, ruimen zwerfval op, nemen een boodschappentas mee van huis als ze boodschappen gaan doen en vangen regenwater op om de plantjes binnen water te geven. Kinderen maakten een afspraak met zichzelf en schreven dit op een kaart. Zo was er een kind dat schreef: 'Ik ga 1 week lang plastic opruimen in mijn wijk', terwijl een ander kind schreef: 'Ik ga een week lang op de normale fiets naar school (36 km per dag)'

Lesprogramma's

In 2019 hebben we een start gemaakt met de herontwikkeling van ons volledige educatieve aanbod. Dit is uiteraard een enorme klus en daar zullen we het jaar 2020 ook nog voor nodig hebben. Wel hebben we, zoals reeds vermeld in het Jaarverslag 2018, het Apentrots programma volledig herzien. In deze samenwerking met Accres, Jongeren Op Gezond Gewicht (JOGG) en het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) hebben we lesprogramma's ontwikkeld waarbij we het belang van gezond eten, water drinken en lekker bewegen op leerlingen uit groep 7 overbrengen door te spiegelen aan primaten. En met succes, want alle beschikbare lessen waren binnen drie weken volgeboekt!

Het Nationaal Onderwijs congres

In 2019 was Apenheul voor het eerst aanwezig op Het Nationaal Onderwijs Congres in Bussum. Het doel van onze deelname was om leerkrachten uit het basisonderwijs kennis te laten maken met Apenheul, als een schoolreisjesbestemming, maar meer nog als aanbieder van lesprogramma's. In totaal zijn ruim 1500 leerkrachten en bestuurders uit het basisonderwijs langs de Apenheulstand gekomen en hebben ze op Apenheulse wijze kennis met Apenheul gemaakt: van een pot kriewelende maden en borden vol groente, tot het ruiken van gorilla- en doodshoofdapenpoep en het meten van gorilladarmen voor een lesje over wat er in gaat en hoe het weer uitkomt. Van een minitoonstelling met schedels en potten met daarin apen op sterk water, voor de verwondering, tot het maken van de Apentest.

Educatieve vrijwilligers

In 2019 hebben zo'n 90 vrijwilligers weer vol enthousiasme en passie educatieve activiteiten en schoolprogramma's uitgevoerd. Om de kwaliteit van deze inzet te borgen leiden we onze vrijwilligers goed op. Eind 2019 zijn 22 vrijwilligers gestart met module 2 binnen het scholingsprogramma. Als ze zes lesdagen hebben bijgewoond en de afsluitende toets met succes hebben afgerond, zijn ze klaar om rondleidingen te geven in het nieuwe seizoen.

In 2019 hebben de gidsen van Apenheul zich maar liefst 1169 keer ingezet voor educatieve activiteiten, schoolprogramma's, rondleidingen en lezingen. Een prachtig aantal waar we zowel trots op als dankbaar voor zijn. Alle inkomsten die de gidsen genereren, komen bovendien volledig ten goede aan het Apenheul Natuurbehoudfonds (ANF). In 2019 was dat een totaalbedrag van maar liefst € 37.741,63. Een prachtig bedrag waar we enorm trots op zijn!

4. Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen

Algemeen

Apenheul biedt honderdduizenden zakelijke en particuliere bezoekers een inspirerend evenement of een aangename mogelijkheid tot vrijetijdsbesteding. Daarbij spannen we ons in om (voor zover mogelijk in een dag) een transformatie te bewerkstelligen naar meer bewondering en liefde voor de natuur en dieren, een bijdrage aan natuurbehoud en besef van de noodzaak tot duurzame omgang met natuur en milieu.

Wie anderen oproept om zorgvuldig met de natuur om te gaan, moet daarin vanzelfsprekend zelf voorop willen lopen. Het werken aan de verduurzaming van de eigen bedrijfsvoering is nooit af en vraagt continu om aandacht. Daartoe is onder andere een Greenteam ingesteld, dat bestaat uit medewerkers van diverse afdelingen, de Parkmanager en de Algemeen Directeur. De aanbevelingen die dit team doet, worden regelmatig in MT- vergaderingen geagendeerd en bekrachtigd. De aanbevelingen hebben betrekking op alle aspecten van de bedrijfsvoering, inclusief het assortiment dat in de horeca wordt gevoerd. Hierdoor heeft Apenheul sinds 2012 de hoogsthaalbare accreditatie, de Goldstatus, van het internationale duurzaamheidskeurmerk Greenkey.

Milieu-aspecten

In Apenheul vindt geen productie plaats, en er is in dat opzicht dus geen sprake van enige belasting voor het milieu. Daarbij dient wel te worden aangegeven dat het overgrote deel van de bezoekers per auto naar Apenheul komt.

De verwarming en ventilatie ten behoeve van dierverblijven, kantoren en het bereiden van horecaproducten vergen aanzienlijke hoeveelheden gas en elektriciteit. Ons nieuw gerealiseerde Hanumanverblijf, alsmede de te realiseren dierverblijven ter vervanging van het oude hoofdgebouw, zijn dusdanig goed geïsoleerd dat dat een aanzienlijke reductie op het energieverbruik gaat opleveren t.o.v. de oude gebouwen. Uiteraard maken we ook bij de bouw, waar mogelijk, gebruik van duurzame materialen.

Op de dienstparkeerplaats van Apenheul is een carport met zonnepanelen geplaatst, die in ongeveer een zesde van het totale verbruik van ons park voorziet. Ons gas betrekken we bij Greenchoice en onze stroom komt van Pure Energie. Beide leveranciers staan in de top tien van meest duurzame energieleveranciers. Onze stroom wordt daarmee –behalve door de zonnepanelen- volledig door wind in Nederland opgewekt.

Afvalstromen m.b.t. dierlijke bijproducten (mest e.d.), horeca- en andere verpakkingen en overige bedrijfsactiviteiten worden tot een minimum beperkt en volgens de geldende normen afgevoerd. Leuk detail is dat we eind 2019 de modellen van onze nieuwe prullenbakken, gemaakt van resysta

(als alternatief voor hout), hebben ontvangen. Met als gevolg dat we direct de order voor 2020 in gang hebben kunnen zetten.

Apenheul is daarnaast continu bezig haar aanbod aan gasten te vergroenen. Zo komt onze koffie uit een eigen natuurbehoudsproject in Peru, verkopen we steeds meer biologische en fairtrade producten en ook hulpmiddelen zijn steeds groener. Zo hebben we in 2019 onze dienstkleiding voor medewerkers uit kunnen breiden met spijkerbroeken van MUD jeans. MUD jeans is een duurzaam en fairtrade gecertificeerd denimmerk in Nederland, dat voldoet aan de principes van de circulaire economie.

Daarnaast is Apenheul actief lid van gezonduit.nl dat samen met andere dagattracties de sector wil inspireren tot het aanbieden van gezondere alternatieven tijdens een dagje uit. Apenheul heeft ook het Nationaal Preventie akkoord ondertekend en stimuleert actief het debat over verduurzaming van de Leisure sector.

Sociale aspecten

Bij Apenheul staan kernwaarden als gastvrij, sprankelend en vooruitstrevend hoog in het vaandel. Medewerkers bij Apenheul spelen een belangrijke rol in het vertalen van deze kernwaarden naar de praktijk. Hiervoor is een goed werkklimaat van belang. Apenheul meet dit werkklimaat door eind 2019 –net als in 2017- een medewerkerstevredenheidonderzoek te laten doen. Dit heeft als doel de goede punten te behouden en de ontwikkelpunten te optimaliseren. Het werkklimaat is belangrijk voor zowel de vaste medewerkers als ook voor de grote groep flexibele krachten. Een goede samenwerking met uitzendpartijen is daarom cruciaal. In 2019 is de samenwerking met maar liefst twee inhouse uitzendbureaus - in plaats van één zoals de jaren daarvoor – van start gegaan. Door de krachten te bundelen willen we de kwaliteit en de cultuur die we nastreven vasthouden en waar mogelijk aanscherpen. Apenheul wil graag dat flexkrachten meerdere seizoenen komen werken.

Medewerkers en vrijwilligers geven samen met de dieren invulling aan wat Apenheul is. Om daar regelmatig bij stil te staan wordt er iedere maand in Apenheul een zogenaamde Missie Meeting gehouden. In die bijeenkomst staan we stil bij 'waarom we de dingen doen die we doen', de essentie van Apenheul.

Apenheul streeft ernaar in 2021 in de top 3 van de beste Werkgevers op de Veluwe te staan. Naast de tevredenheid van de huidige medewerkers is het van groot belang passend talent aan te trekken. Apenheul is op Social Media goed zichtbaar als werkgever. Een film over het werken bij Apenheul geeft kandidaten een goed beeld van de bedrijfscultuur. Hierdoor weet Apenheul kwalitatief goede kandidaten aan te trekken.

Stichting Apenheul is aangesloten bij de cao Leisure. In november 2019 liep de cao af. Vanaf april 2019 is er met de bonden gesproken over een nieuwe cao. Met de komst van de Wet Arbeidsmarkt in Balans ging het gesprek met de bonden vooral over deze nieuwe wet. De OR van Apenheul is hier nauw bij betrokken. De directie overlegt periodiek met de OR van Apenheul, waar nodig in aanwezigheid van het Hoofd P&O. Eind 2019 is er nog geen overeenstemming met de bonden. Dit wordt begin 2020 afgerond. In 2020 wordt opnieuw het gesprek met de bonden opgepakt en zetten we in op ontwikkeling en vitaliteit van medewerkers.

Apenheul wil gericht aandacht geven aan individuele ontwikkelingsmogelijkheden van haar medewerkers. Dit doen we door twee keer per jaar stil te staan bij de ontwikkeling van medewerkers door middel van een vlootshouwsbespreking en het strategisch personeelsplan. We willen het goede gesprek stimuleren en de ontwikkeling van de medewerker een nog prominenter rol geven in de gesprekscyclus.

Binnen Apenheul beslist niemand over zijn eigen beloning en worden geen bonussen betaald. Bij een financieel goed jaar is het wel mogelijk om een gratificatie uit te keren. Daarbij geldt dat die gratificatie bruto per gewerkt uur voor alle (seizoen)medewerkers gelijk is. De RvT stelt het salaris vast van de directie. De directie gaat over de beloning van het MT en MT-leden beslissen over de

beloning van de overige medewerkers. De RvT werkt onbezoldigd. De leden ontvangen ieder een kostenvergoeding van € 1.000 per jaar.

Stichting Apenheul is meer dan een dagje uit. We willen een actieve bijdrage leveren aan een inclusieve samenleving en werken daarom samen met het Thomashuis. Bewoners van het Thomashuis werken periodiek in Apenheul en maken bijvoorbeeld de buttons voor het Apenheul Natuurbehoud Fonds. Andere (lokale) maatschappelijke stichtingen met wie wij samenwerken zijn Stichting Da Capo, die migrantenvrouwen ondersteunt, en Stichting Present, die mensen die het moeilijk hebben in staat stelt om een dagje uit te ervaren.

De ontwikkeling van jongeren past ook goed bij de doelstellingen van Apenheul. Apenheul biedt waar mogelijk stage- en leertrajecten aan bij o.a. de afdelingen Dierversorgung, P&O en Kennis & Onderzoek. Met Jongeren op gezond gewicht (JOGG) werken we samen om kinderen in groep 6 te leren over het belang van goede voeding en beweging.

Apenheul streeft een goede relatie na met haar burens en de gemeente Apeldoorn. Wijkbijeenkomsten worden bezocht, we doen mee aan Burendag, waarbij alle burens worden uitgenodigd, nieuwe bewoners in Apeldoorn ontvangen een seizoenkaart en we geven een knuffelaap bij de aangifte van een geboorte. Daarnaast bieden we alle groep 6-en van Apeldoorn jaarlijks gratis een lesprogramma en toegang tot het park aan.

Financiële aspecten

In 2019 werden geen bijzondere bijdragen geleverd aan afnemers, toeleveranciers en overheid. Stichting Apenheul Primate Conservation Trust (APCT), in onze communicatie het Apenheul Natuurbehoud Fonds, heeft € 61.285 via Apenheul ontvangen uit de opbrengst van de verkoop en werving in het park. Daarnaast heeft Apenheul een schenking aan het Apenheul Natuurbehoud Fonds gedaan van € 80.000.

5. Toekomst

Ontwikkelingen

Bij het opstellen van dit bestuursverslag is de omvang van de impact van het Corona-virus op de economie en ook Stichting Apenheul nog niet geheel duidelijk, maar dat die groot is al wel zeker.

Bijna wekelijks veranderen de scenario's en het is dan ook moeilijk om een goede voorspelling te doen voor 2020. Apenheul heeft per ultimo 2019 een gezonde financiële positie. Er worden bewuste keuzes gemaakt voor wat betreft de financieringsstructuur van de stichting, hetgeen er tevens toe heeft geleid dat de parkplan investeringen worden gefinancierd met eigen middelen in plaats van een externe financiering.

Apenheul is een sterk merk, met een goede marktpositie en prachtig park, maar bovenal een park met zeer betrokken en bevlogen medewerkers. De nieuwe horeca, speelvoorziening en dierenverblijven moeten na opening zorgen voor een bijdrage aan het herstel van de omzet.

Investeringen

In 2020 zijn geen grote investeringen voorzien, anders dan de afronding van het parkplan, dat in 2019 is gestart en voor opening is opgeleverd. Lopende projecten zijn waar mogelijk stopgezet en vinden alleen doorgang indien het welzijn van dieren, gasten of medewerkers hier nadrukkelijk om vraagt. Sowieso worden grote investeringen uitgevoerd na toestemming van de Raad van Toezicht.

In 2021 bestaat Apenheul 50 jaar. Dat willen we gaan vieren en de voorbereidingen daartoe worden in 2020 getroffen. Er is in 2019 een begin gemaakt met fondsenwerving (sponsoring) en medio 2020 besluiten we in principe hoe we daarmee verder willen gaan. Daarnaast wordt eind 2020 een nieuwe vier-jaarstrategie en begroting tot en met 2025 opgesteld en besproken met de Raad van Toezicht.

Begrote resultaat

Door de uitbraak van het coronavirus en de ontstane coronacrisis zijn de resultaten van Stichting Apenheul gedurende 2020 tot op heden ten opzichte van hetgeen begroot gedaald. Deze daling heeft zich met name voorgedaan vanaf eind maart toen duidelijk werd dat het park niet open kon worden gesteld voor publiek zoals te doen gebruikelijk.

De verwachting is dat de coronacrisis het resultaat van Stichting Apenheul over de rest van 2020 verder materieel negatief zal beïnvloeden. Bij het opmaken van de jaarstukken over 2019 is de volledige impact van de uitbraak van het coronavirus nog niet duidelijk. Dit zal namelijk mede afhangen van de wijze waarop de uitbraak van het coronavirus kan worden beheerst. Door de grote onzekerheid is het moeilijk om de verschillende scenario's in kaart te brengen. Naar verwachting zal de uitbraak van het coronavirus aanzienlijke economische gevolgen hebben voor een aantal sectoren waaronder de sector waarin wij opereren.

Doordat het park pas op 18 mei 2020 de poorten heeft kunnen openen, met een aangepast bezoekersbeleid, ontstaat een druk op de beschikbare liquiditeiten. De afronding van het parkplan en dalende bezoekersaantallen leiden er toe dat NOW 1.0 is aangevraagd. Op dit moment, als gevolg van de rekenregels, heeft de Apenheul geen baat bij de NOW 2.0.

Naast deze overheidsmaatregelen is gebleken dat de Apenheul op basis van verschillende scenario-analyses additionele financiering nodig heeft om een periode van 12 maanden door te komen. Als gevolg van de gezonde financiële positie en bedrijfsvoering heeft de Apenheul op 1 juni 2020 € 2 miljoen BMKB-c financiering verkregen van de Rabobank en een seizoensfaciliteit. Op basis van de scenario's kan daarmee ook het seizoen 2021 zonder additionele steun worden doorgekomen. De mogelijkheden worden onderzocht om deze faciliteit, welke in 4 jaar afgelost moet zijn waarvan het 1^e jaar aflossingsvrij, om te zetten in een financiering van de (reeds gedane) investeringen in het park om daarmee de liquiditeitsdruk in de toekomst te verlagen. Daarnaast zijn gesprekken gaande met de gemeente en de provincie om te kijken welke mogelijkheden er zijn om Apenheul te ondersteunen.

Ten slotte beoordelen wij continu de liquiditeitspositie en stellen waar mogelijk uitgaven uit en stellen kostenbudgetten taakstellend naar beneden bij. Hierbij wordt telkens de afweging gemaakt of uitstel en/of afstel geen schade veroorzaakt op de langere termijn. Naar onze inschatting verwachten wij de komende periode volledig in onze financieringsbehoefte te kunnen voorzien. Dit uiteraard onder voorbehoud van eventuele nieuwe ontwikkelingen rondom het coronavirus en daarop volgende nadere overheidsmaatregelen.

Particuliere gasten

Het is op dit moment moeilijk om een goede voorspelling te doen van het aantal particuliere gasten dat Apenheul kan ontvangen in de 1,5 meter economie.

Zakelijke gasten

Het is op dit moment niet mogelijk om een goede voorspelling te doen van het aantal zakelijke gasten dat Apenheul kan ontvangen in de 1,5 meter economie.

Dieren

Het nieuw ontwikkelde strategische raamwerk voor de diercollectie van Apenheul heeft ervoor gezorgd dat we de laatste twee jaar van verschillende soorten afscheid hebben genomen. Minder soorten houden is geen doel op zich, wel willen we de collectie zo relevant mogelijk voor onze missie maken. In dat kader zijn we dan ook aan het inventariseren welke diersoorten hieraan voldoen en dus een goede aanvulling zijn op onze collectie. Welke soorten dat precies zijn, kunnen we op dit moment nog niet zeggen. Maar dat er iets gaat komen, kunnen we wél met zekerheid zeggen!

6. Tenslotte

Het is duidelijk dat de mens een te grote impact heeft op de aarde en een systeem heeft gecreëerd dat niet volhoudbaar is. De huidige crisis zet dat systeem stevig onder druk en daarin schuilt ook iets goeds. De veerkracht van eenieder wordt letterlijk aangesproken en het team binnen Apenheul laat een enorme positieve energie zien! Dat maakt me extra trots om hier leiding aan te mogen geven.

Het is tegelijkertijd ook heel onwettelijk dat Apenheul zo beperkt mensen kan ontvangen. Het welzijn van onze gasten, dieren en medewerkers staat op dit moment, nog meer dan ooit, voorop. Gelukkig hebben we een sterk team met zeer betrokken en bevlogen medewerkers en maken onze dieren het goed. Dat is het allerbelangrijkste.

Stichting Apenheul is een organisatie met een duidelijke missie: het vergroten van de liefde voor de natuur. Samen met alle dieren, gasten, medewerkers, vrijwilligers en leden van de Raad van Toezicht geven wij invulling aan onze missie, die relevanter is dan ooit. Ons park en congrescentrum zijn de middelen om die ambitie te realiseren. Het intensiveren van de beleving voor gasten, het blijven van een toonaangevend en innovatief dierenpark én het vergroten van onze inspanningen voor natuurbehoud zijn daarom onverminderd onze belangrijkste opdracht. We hopen dat we snel weer heel veel mensen kunnen laten ervaren hoe leuk de apen zijn en hoe inspirerend de natuur is.

Apeldoorn, juni 2020

Roel Welsing
Algemeen Directeur

Financieele gegevens

Balans per 31 december 2019

(na voorgestelde resultaatbestemming)

	Ref.	31 december 2019		31 december 2018	
		€	€	€	€
<i>Vaste activa</i>					
Materiële vaste activa	2				
Bedrijfsgebouwen en terreininrichting		3.049.389		3.427.984	
Verbouwingen, installaties en renovatie terreininrichting		1.763.068		2.077.831	
Overige bedrijfsmiddelen		364.683		371.016	
Activa in ontwikkeling		1.678.059		209.676	
			6.855.199		6.086.507
Financiële vaste activa					
Lening u/g Stichting WereldNatuurhuis	3	636.802		670.391	
			636.802		670.391
<i>Flottende activa</i>					
Vorraden			82.914		82.914
Vorderingen					
Debiteuren		423.138		316.713	
Belastingen en premies sociale Verzekeringen		294.765		69.728	
Diverse vorderingen en overlopende activa		239.574		191.333	
			957.477		577.774
Liquide middelen	4				
Bank		5.175.013		5.310.112	
Kas		26.904		8.183	
			5.201.917		5.318.295
			<u>13.847.206</u>		<u>12.735.881</u>

	Ref.	31 december 2019		31 december 2018	
		€	€	€	€
Eigen vermogen	5		12.034.550		11.502.463
Voorzieningen	6				
Voorziening jubilea personeel		31.212		25.017	
Latente belastingverplichting		87.593		0	
			118.805		25.017
Langlopende schulden	7				
Geoormerkte bijdrage					
Bank Giro Loterij		0		134.521	
			0		134.521
Kortlopende schulden					
Crediteuren		551.349		490.149	
Kortlopend deel langlopende schulden		0		0	
Belastingen en premies sociale verzekeringen		70.183		92.329	
Rekening-courant APCT		83.666		1.014	
Pensioen- en loonschulden		347.866		271.314	
Diverse schulden en overlopende passiva		640.787		249.074	
			1.693.851		1.073.880
			<u>13.847.206</u>		<u>12.735.881</u>

Staat van baten en lasten over 2019

	Ref.	2018		2018	
		€	€	€	€
Netto-omzet			10.606.602		10.518.476
Kosten					
Kosten van grond- en hulpstoffen		1.531.376		1.600.539	
Lonen en salarissen	8	3.889.009		3.873.969	
Sociale lasten en pensioenen		814.769		808.347	
Afschrijvingen materiële vaste activa		985.309		1.034.231	
Overige bedrijfskosten		2.766.579		2.660.190	
			9.987.042		9.977.276
			619.560		541.200
Financiële baten en lasten					
Rentebaten		20.081		21.090	
Rentelasten		(28.233)		(25.483)	
			8.152		4.393
Resultaat voor belasting			611.408		536.807
Belastingen hierover			79.321		58.614
Nettoresultaat			532.087		478.193

Toelichting op de balans en staat van baten en lasten

1 Algemene toelichting

1.1 Activiteiten

De Stichting is gevestigd aan de J.C. Wilsaan 21 - 31 te Apeldoorn en heeft ten doel natuur-beschermingseducatie en soortenbehoud door middel van het beheer en de exploitatie van een dierenpark met als specialiteit primaten en voorts al hetgeen met een en ander rechtstreeks of zijdelings verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, een en ander in de ruimste zin des woords. De Stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41040007.

1.2 Informatieverschaffing over continuïteit

- Corona Covid-19 virus

Het uitbreken van het Corona-virus en de preventieve maatregelen genomen door de overheid zorgen voor economische onzekerheid voor Stichting Apenheul. Op dit moment is reeds zichtbaar dat de impact groot is. De sluiting van het park en gedeeltelijke openstelling sinds 18 mei 2020 hebben impact op liquiditeitsbehoefte en brengen onzekerheden met zich mee. Naast de lagere bezoekersaantallen en lagere gemiddelde uitgaven per bezoeker is er ook een verwachte negatieve invloed op de zakelijke verhuur. De oorspronkelijke begroting 2020 ging uit van een bezoekersverwachting van 490.000 bezoekers. De bezoekersverwachting, gegeven de huidige omstandigheden, komt uit op ongeveer 205.000 bezoekers. Op basis van de huidige bekende informatie heeft Stichting Apenheul nadere scenario's uitgewerkt tot en met boekjaar 2022. De nadelige gevolgen zijn deels in te schatten maar er blijven onzekerheden over wat de uiteindelijke economische impact van het Corona-virus zal zijn en deze kunnen nu qua impact en doorlooptijd niet nader ingeschat worden.

Om de risico's en onzekerheden het hoofd te bieden maakt Stichting Apenheul gebruik van de door de overheid geboden steun, zijnde NOW 1.0 en de Tegemoetkoming Schade Covid-19. Triodos Bank heeft 6 maanden uitstel van aflossingen verleend op de lopende lening in het Wereld Natuurhuis. Daarnaast heeft Stichting Apenheul een nieuwe lening op kunnen nemen onder de voorwaarden van een BMKB-c regeling. Deze lening is op 1 juni 2020 definitief toegezegd en heeft een hoofdsom van € 2,0 mln. Aflossing geschiedt in 4 jaar, waarbij het eerste jaar geen aflossingen hoeven te worden voldaan. Ten slotte zijn intern diverse kostenbudgetten taakstellend naar beneden bijgesteld en zijn investeringen, waar mogelijk, uitgesteld of wordt er in sommige gevallen vanaf gezien. De liquiditeit is op basis van alle uitgewerkte prognoses scenario's geborgd tot in 2021 en in het meest gunstige prognoses scenario tot begin 2022. Momenteel worden er op basis van de diverse scenario's gesprekken gevoerd met stakeholders om te kijken hoe eventuele tekorten die zich daarin voor kunnen doen op termijn gefinancierd kunnen worden.

2 Grondslagen voor waardering van activa en passiva

Infomatieverschaffing over stelselwijziging

Tot en met 31 december 2018 werden de kosten van groot onderhoud direct in de winst-en-verliesrekening verwerkt. Op basis van een aanpassing van RJ 212 is het direct verantwoord van de kosten van groot onderhoud in de winst-en-verliesrekening niet langer toegestaan. Daarom is de grondslag voor de verantwoording van de kosten van groot onderhoud met ingang van de jaarrekening 2019 prospectief aangepast naar de grondslag waarbij verwerking van de kosten van groot onderhoud plaatsvindt in de boekwaarde van de materiële vaste activa (de zogeheten 'componentenbenadering'). Het uitgevoerde groot onderhoud vanaf 1 januari 2019 wordt conform de componentenbenadering geactiveerd. De onderneming start met de afschrijving van de componenten vanaf het moment van ingebruikname. De impact van de stelselwijziging op het eigen vermogen ultimo 2019 bedraagt nihil, en op de materiële vaste activa ultimo 2019 ook nihil. De impact van de stelselwijziging op het resultaat na belastingen over 2019 bedraagt nihil.

2.1 *Algemeen*

De ANBI rapportage is opgesteld conform de Uitvoeringsregeling Algemene Wet Rijksbelastingen 1994. De rapportage is opgesteld in euro's.

Activa en passiva worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. Toelichtingen op posten in de balans en staat van baten en lasten zijn genummerd.

2.2 *Vergelijking met voorgaand jaar*

De gehanteerde grondslagen van waardering en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd gebleven ten opzichte van het voorgaande jaar.

2.3 *Materiële vaste activa*

Bedrijfsgebouwen en terreininrichting worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten of vervaardigingsprijs onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte economische levensduur.

Overige vaste activa worden gewaardeerd tegen verkrijgings- of vervaardigingsprijs inclusief direct toerekenbare kosten onder aftrek van lineaire afschrijvingen gedurende de verwachte economische levensduur, of lagere bedrijfswaarde. De vervaardigingsprijs bestaat uit de aanschaffingskosten van grond- en hulpstoffen en kosten die rechtstreeks toerekenbaar zijn aan de vervaardiging inclusief installatiekosten.

Vaste bedrijfsmiddelen in uitvoering worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs plus bijkomende kosten of vervaardigingsprijs. Indien voor te vervaardigen materiële vaste activa noodzakelijkerwijs een aanmerkelijke hoeveelheid tijd nodig is om deze gebruiksklaar te maken worden rentekosten opgenomen in de vervaardigingsprijs.

Subsidies op investeringen worden in mindering gebracht op de verkrijgings- of vervaardigingsprijs van de activa waarop de subsidies betrekking hebben.

De dierencollectie is op nihil gewaardeerd.

Kosten van groot onderhoud aan de bedrijfsgebouwen en terreininrichting en installaties worden bij uitvoering in het resultaat verantwoord.

2.4 *Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa*

Jaarlijks wordt beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat een vast actief aan een bijzondere waardevermindering onderhevig kan zijn. Indien dergelijke indicaties aanwezig zijn, wordt de realiseerbare waarde van het actief vastgesteld. Indien het niet mogelijk is de realiseerbare waarde voor het individuele actief te bepalen, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroomgenererende eenheid waartoe het actief behoort.

Van een bijzondere waardevermindering is sprake als de boekwaarde van een actief hoger is dan de realiseerbare waarde; de realiseerbare waarde is de hoogste van de opbrengstwaarde en de bedrijfswaarde. Een bijzonder-waardeverminderingsverlies wordt direct als last verwerkt in de staat van baten en lasten onder gelijktijdige verlaging van de boekwaarde van het betreffende actief.

De opbrengstwaarde wordt in eerste instantie ontleend aan een bindende verkoopovereenkomst; als die er niet is, wordt de opbrengstwaarde bepaald met behulp van de actieve markt waarbij normaliter de gangbare biedprijs geldt als marktprijs. De in aftrek te brengen kosten bij het bepalen van de opbrengstwaarde zijn gebaseerd op de geschatte kosten die rechtstreeks kunnen worden toegerekend aan de verkoop en nodig zijn om de verkoop te realiseren.

Voor de bepaling van de bedrijfswaarde wordt een inschatting gemaakt van de toekomstige netto kasstromen bij voortgezet gebruik van het actief/de kasstroomgenererende eenheid.

Indien wordt vastgesteld dat een bijzondere waardevermindering die in het verleden verantwoord is, niet meer bestaat of is afgenomen, dan wordt de toegenomen boekwaarde van de desbetreffende activa niet hoger gesteld dan de boekwaarde die bepaald zou zijn indien geen bijzondere waardevermindering voor het actief zou zijn verantwoord.

Ook voor financiële instrumenten beoordeelt de Stichting op iedere balansdatum of er objectieve aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van een financieel actief of een groep van financiële activa. Bij objectieve aanwijzingen voor bijzondere waardeverminderingen bepaalt de Stichting de omvang van het verlies uit hoofde van de bijzondere waardevermindering en verwerkt dit direct in de winst- en verliesrekening.

2.5 *Voorraden*

Voorraden voor gebruik en verkoop bestaan uit de per balansdatum aanwezige voorraad shop en voorraad horeca.

De voorraden worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijzen onder toepassing van de FIFO-methode ('first in, first out') of lagere opbrengstwaarde.

De opbrengstwaarde is de geschatte verkoopprijs onder aftrek van direct toerekenbare verkoopkosten. Bij de bepaling van de opbrengstwaarde wordt rekening gehouden met de incurantheid van de voorraden.

2.6 *Vorderingen*

Vorderingen worden bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Vorderingen worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Als de ontvangst van de vordering is uitgesteld op grond van een verlengde overeengekomen betalingstermijn wordt de reële waarde bepaald aan de hand van de contante waarde van de verwachte ontvangsten en worden er op basis van de effectieve rente rente-inkomsten ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht. Voorzieningen wegens oninbaarheid worden in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering. De looptijd van de vorderingen is minder dan één jaar.

2.7 Liquide middelen

Liquide middelen bestaan uit kas, banktegoeden en deposito's met een looptijd korter dan twaalf maanden, zijn vrij opneembaar en zijn opgenomen tegen de nominale waarde. Rekening-courantschulden bij banken zijn opgenomen onder schulden aan kredietinstellingen onder kortlopende schulden.

2.8 Voorzieningen

Algemeen

Voorzieningen worden gevormd voor in rechte afdwingbare of feitelijke verplichtingen die op de balansdatum bestaan waarbij het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen noodzakelijk is en waarvan de omvang op betrouwbare wijze is te schatten. Wanneer verplichtingen naar verwachting door een derde zullen worden vergoed, wordt deze vergoeding als een actief in de balans opgenomen indien het waarschijnlijk is dat deze vergoeding zal worden ontvangen bij de afwikkeling van de verplichting.

Pensioenvoorziening

Tot en met 2016 had Stichting Apenheul een pensioenregeling op basis van de middelloonregeling bij een verzekeraar. Per 2017 is Stichting Apenheul overgegaan op een beschikbare premieregeling. Deze is bij een verzekeraar ondergebracht.

De belangrijkste kenmerken van de regeling zijn:

Middelloonregeling

- Collectieve regeling
- Gegarandeerde aanspraak voor de deelnemers
- Geen bijstort verplichting voor werkgever
- Vrijwillige indexatie

Beschikbare premieregeling

- Individuele regeling
- Uitkering op basis van behaalde rendement
- Opbouw op basis van 3% staffel
- Geen indexatiemogelijkheden

Voor bestaande verplichtingen (anders dan de te betalen premies) jegens de pensioenuitvoerder en/of werknemers wordt een voorziening opgenomen. Dit betreft een voorziening voor:

onvoorwaardelijke nog niet gefinancierde indexaties

Deze pensioenvoorzieningen worden op basis van de beste schatting gewaardeerd. Hierbij is de verplichting gewaardeerd tegen de contante waarde van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplichting af te wikkelen. Als disconteringsvoet voor de contant making is de marktrente van hoogwaardige ondernemingsobligaties genomen. Indien de periode waarover de uitgaven contant worden gemaakt niet langer is dan een jaar, is de verplichting niet tegen de contante waarde opgenomen.

Toevoegingen aan en vrijval van pensioenvoorzieningen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de staat van baten en lasten gebracht

Voorziening latente belasting

Latente belastingvorderingen en –verplichtingen worden opgenomen voor tijdelijke verschillen tussen de waarde van de activa en passiva volgens fiscale voorschriften enerzijds en de in deze jaarrekening gevolgde waarderingsgrondslagen anderzijds. De berekening van de latente belastingvorderingen en –verplichtingen geschiedt tegen de op het einde van het verslagjaar

geldende belastingtarieven of tegen de in komende jaren geldende tarieven, voor zover reeds bij wet vastgesteld. Latente belastingvorderingen, met inbegrip van die voortvloeiend uit voorwaartse verliescompensatie, worden gewaardeerd indien het waarschijnlijk is dat er fiscale winst beschikbaar zal zijn waarmee verliezen kunnen worden gecompenseerd en verrekeningsmogelijkheden kunnen worden benut.

Latente belastingvorderingen worden verantwoord voor verschillen in de waardering van de voorziening jubilea personeel en voor verschillen in de waardering van het onroerend goed als gevolg van het fiscaal toepassen van de herinvesteringsreserve. Belastinglatenties worden gewaardeerd op nominale waarde. Latente belastingvorderingen zijn opgenomen onder de financiële vaste activa, latente belastingverplichtingen zijn opgenomen onder de voorzieningen.

2.9 *Langlopende schulden*

Langlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Transactiekosten die direct zijn toe te rekenen aan de verwerving van de langlopende schulden worden in de waardering bij eerste verwerking opgenomen. Langlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Het verschil tussen de bepaalde boekwaarde en de uiteindelijke aflossingswaarde wordt op basis van de effectieve rente gedurende de geschatte looptijd van de langlopende schulden in de staat van baten en lasten als interestlast verwerkt.

2.10 *Kortlopende schulden*

Kortlopende schulden worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen reële waarde. Kortlopende schulden worden na eerste verwerking gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs, zijnde het ontvangen bedrag rekening houdend met agio of disagio en onder aftrek van transactiekosten. Dit is meestal de nominale waarde. De looptijd van de kortlopende schulden is minder dan één jaar.

2.11 *Leasing*

Operationele leasing

Leasecontracten waarbij een groot deel van de voor- en nadelen verbonden aan de eigendom niet bij de Stichting ligt, worden verantwoord als operationele leasing. Verplichtingen uit hoofde van operationele leasing worden, rekening houdend met ontvangen vergoedingen van de lessor, op lineaire basis verwerkt in de staat van baten en lasten over de looptijd van het contract.

3 Grondslagen voor bepaling van het resultaat

3.1 Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het jaar. De resultaten op transacties worden verantwoord in het jaar waarin zij zijn gerealiseerd; verliezen reeds zodra zij voorzienbaar zijn.

3.2 Opbrengstverantwoording

Opbrengsten uit de levering van goederen worden verwerkt zodra alle belangrijke rechten en risico's met betrekking tot de eigendom van de goederen zijn overgedragen aan de koper. Opbrengsten uit de levering van diensten geschieden naar rato van de geleverde prestaties, gebaseerd op de verrichte diensten tot aan de balansdatum in verhouding tot de in totaal te verrichten diensten.

3.3 Netto omzet

Onder netto-omzet wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte bedragen voor de in het verslagjaar geleverde goederen en diensten onder aftrek van kortingen en exclusief omzetbelasting.

3.4 Kosten

Onder kostprijs van de omzet wordt verstaan de aan de omzet toe te rekenen directe en indirecte kosten, waaronder inkoopkosten van verkochte goederen, personeelskosten, afschrijvingskosten van gebouwen en machines en overige bedrijfskosten die toerekenbaar zijn aan de kostprijs van de omzet.

De overige kosten worden bepaald op historische basis en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

3.5 Personeelsbeloningen

Periodiek betaalbare beloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn.

Pensioenlasten

De Stichting heeft een toegezegd-pensioenregeling. Hierbij is een pensioen toegezegd aan personeel op de pensioengerechtigde leeftijd, afhankelijk van leeftijd, salaris en dienstjaren. De Stichting heeft de toegezegd-pensioenregeling verwerkt als zou sprake zijn van een toegezegde-bijdrageregeling. De premies worden verantwoord als personeelskosten zodra deze verschuldigd zijn.

3.6 *Afschrijvingen materiële vaste activa*

Materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming afgeschreven over de verwachte economische levensduur van het actief.

Indien een schattingswijziging plaatsvindt van de economische levensduur worden de toekomstige afschrijvingen aangepast.

Boekwinsten en –verliezen bij verkoop van materiële vaste activa zijn begrepen onder de afschrijvingen.

3.7 *Financiële baten en lasten*

Rentebaten en rentelasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende activa en passiva. Bij de verwerking van de rentelasten wordt rekening gehouden met de verantwoorde transactiekosten op de ontvangen leningen.

3.8 *Belastingen*

Sinds 1 januari 2016 is de Wet modernisering Vpb-plicht overheidsondernemingen van kracht geworden. Deze wet heeft als doel overheidsondernemingen op dezelfde wijze in de heffing van vennootschapsbelasting te betrekken als private ondernemingen om zo een gelijk speelveld te creëren. Dit houdt voor Stichting Apenheul in dat zij per 1 januari 2016 Vpb-plichtig is voor zover zij één of meer onderneming(en) drijft. De Belastingdienst heeft bevestigd dat Stichting Apenheul voor haar geheel aan activiteiten belastingplichtig is voor de vennootschapsbelasting.

De belasting over het resultaat wordt berekend over het resultaat voor belastingen in de staat van baten en lasten, rekening houdend met een bijtelling van niet-aftrekbare kosten. Tevens wordt rekening gehouden met een correctie in verband met de fiscale afschrijvingen.

2 Materiële vaste activa

De mutaties in de materiële vaste activa zijn in het hiernavolgende schema samengevat:

	Bedrijfs- gebouwen en terrein-inrichting	Verbou- wingen, installaties en renovatie terrein- inrichting	Overige bedrijfs- middelen	Activa in ontwikkeling	Totaal
	€	€	€	€	€
1 januari 2019					
Aanschafwaarde	12.439.323	9.119.549	3.761.605	209.676	25.530.153
Cumulatieve afschrijvingen	(9.011.339)	(7.041.718)	(3.390.589)	0	(19.443.646)
Boekwaarde	3.427.984	2.077.831	371.016	209.676	6.086.507
Mutaties					
Investerings	28.214	133.577	123.828	1.468.383	1.754.002
Afschrijvingen	(406.809)	(443.916)	(126.967)	0	(977.692)
Desinvestering	(498.839)	(91.269)	(306.837)	0	(896.945)
Afschrijvingen desinvestering	498.839	86.845	303.643	0	889.327
Saldo	(378.595)	(314.763)	(6.333)	1.468.383	768.692
31 december 2019					
Aanschafwaarde	11.968.698	9.161.587	3.578.594	1.678.059	26.387.208
Cumulatieve afschrijvingen	(8.919.309)	(7.363.068)	(3.213.911)	0	(19.532.009)
Boekwaarde	3.049.389	1.763.068	364.683	1.678.059	6.855.199
Afschrijvingspercentages	3 1/3 – 5%	7,9 – 10%	10 – 33 1/3%	0%	

3 Financiële vaste activa

Lening u/g WereldNatuurhuis

Betreft een in 2015 verstrekte lening van € 800.000. Het rentepercentage bedraagt 3,0% per jaar. De looptijd van de lening bedraagt 20 jaar. Dit betreft een annuïtaire lening met een maandtermijn van € 4.437. Dit betreft een achtergestelde lening. Er zijn geen nadere zekerheden overeengekomen. Ondanks een negatief eigen vermogen bij Stichting WereldNatuurhuis, is er geen reden om een voorziening voor oninbaarheid van deze lening te treffen in verband met de verwevenheid van beide Stichtingen en de positieve kasstroom binnen Stichting WereldNatuurhuis.

	€
Stand per 1 januari 2019	670.391
Aflossing 2019	(33.589)
Stand per 31 december 2019	636.802

4 Liquide middelen

De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de rechtspersoon.

5 Eigen vermogen

Het verloop van het eigen vermogen is als volgt:

	€
<i>Algemene reserve</i>	
Stand per 1 januari 2019	11.502.463
Resultaatverwerking 2019	532.087
Stand per 31 december 2019	12.034.550

Voorstel resultaatbestemming

Over 2019 werd een nettowinst behaald van € 532.087.
Aan het bestuur wordt voorgesteld de nettowinst als volgt te bestemmen:

	€
Toevoeging aan algemene reserve	532.087
	532.087

Dit voorstel is reeds in het ANBI rapport verwerkt.

6 Voorzieningen

De voorziening heeft een overwegend langlopend karakter.

Bij de bepaling van de voorziening jubilea zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- verwachte gemiddelde salarisstijging 2,5% per jaar;
- in de berekening is rekening gehouden met een disconteringsvoet van 2,5%;
- de verwachte vertrekans is per individuele werknemer en functie beoordeeld en varieert van 0% tot 100%.

	€
Voorziening jubilea	
Stand per 1 januari 2019	25.017
Mutatie boekjaar	6.195
	31.212
Latente belastingen	
Stand per 1 januari 2019	25.017
Mutatie boekjaar	~~86.593~~
	~~87.593~~

Dit betreft de voorziening inzake latente vennootschapsbelasting waarvan de waarde is bepaald op basis van verschillen tussen commerciële en fiscale balanswaarderingen vermenigvuldigd met het geldende belastingtarief.

7 Langlopende schulden

	Stand per 31-12-2019	Aflossings- verplichting 2020	Resterende looptijd > 1 jaar	Resterende looptijd > 5 jaar	Stand per 31-12-2018
	€	€	€	€	€
Geormerkte bijdrage Bank Giro Loterij	257.963	257.963	0	0	134.521
	257.963	257.963	0	0	134.521

Geormerkte bijdrage Bank Giro Loterij

Betreft een geormerkte bijdrage voor een nieuw te bouwen Gorilla verblijf en de herinrichting van het gebied rondom het einde van de looprouten.

8 Werknemers

Gedurende het jaar 2019 waren gemiddeld 111 fte's (2018: 117) werkzaam bij de Stichting. Er zijn geen werknemers buiten Nederland werkzaam. De werknemers kunnen worden onderverdeeld naar de volgende exploitaties:

	<u>2019</u>	<u>2018</u>
Aantal FTE:		
- in dienst	73	74
- uitzendkrachten	38	43
	<u>111</u>	<u>117</u>

Apeldoorn, 23 juni 2020

De algemeen directeur,

R.W.A. Welsing

De Raad van Toezicht,

O.G. Prinsen

G. Hop

B. Lamberts

E.H.M. Sterck

F.A.L.M. Verstappen

